

ЗВІТ ПРО ПРІОРИТЕТИ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ, СПРЯМОВАНОЇ НА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

МІЦНІШИЙ ФУНДАМЕНТ, ВИЩИЙ ПОТЕНЦІАЛ І ШВИДШЕ ВІДНОВЛЕННЯ

Автори: Міністерство фінансів та Міністерство економіки України

Учасники: Офіс реформ Кабінету Міністрів України, Київська школа економіки, Центр економічної стратегії. На основі методології Світового банку щодо діагностики економічного зростання.

Автори та експертна команда висловлюють подяку за консультації професору Рікардо Хаусманну та Лабораторії зростання Гарварду

Основні тези:

Зважаючи на те, що війна стає затяжною, Україна потребує прискореного економічного зростання задля мобілізації достатніх ресурсів для забезпечення значних витрат на оборону та інших критично важливих потреб, а з часом - для досягнення рівня життя ЄС та конвергенції вже для цього покоління. Для реалізації цього бачення нам потрібні міцний економічний фундамент, вищий потенціал зростання і швидше економічне відновлення. Зміцнення цих трьох сфер вимагає підтримки з боку наших партнерів, координації та послідовності політик, а також прийняття складних компромісів.

Перш за все, вирішальне значення має створення міцного фундаменту для економічного зростання. Забезпечення макроекономічної стабільності у воєнний час вимагатиме мобілізації додаткових внутрішніх доходів, постійної підтримки з боку донорів та отримання доступу до заморожених російських активів для задоволення нагальних потреб у бюджетному фінансуванні.

По-друге, хоча реформи, викладені в Матриці реформ, є необхідними, їх недостатньо для швидшого відновлення економіки. Україна потребуватиме допомоги від партнерів, які могли б підтримати додаткові зусилля як у напрямках, що реформуються, так і в решті напрямків. У короткостроковій перспективі, щоб усунути перешкоди на шляху до відновлення економіки під впливом зовнішнього попиту, Україна повинна усунути

безпосередні обмеження зростання як з боку попиту, так і з боку пропозиції, зокрема, забезпечити протиповітряну оборону, задовольнити енергетичні потреби, забезпечити стабільний і передбачуваний доступ до зовнішніх ринків, вирішити проблему дефіциту робочої сили та відновити критично важливу логістику (SEAL+)¹.

По-третє, Україна готова впроваджувати реформи для забезпечення вищого потенціалу економічного зростання - виробничих потужностей, капіталу, навичок і технологій - щоб забезпечити своє майбутнє. У Матриці це реформи, які спрямовані на подолання структурних обмежень зростання пропозиції, а також на адаптацію економічних інститутів до функціонування в умовах ринкової економіки. У довгостроковій перспективі Україні знадобляться ресурси для відновлення критично важливої державної інфраструктури, а також політики, які сприятимуть передачі та поширенню нових технологій² і навичок у різних секторах економіки.

*Механізм розширеного фінансування МВФ і надалі слугуватиме міцною опорою для нашої стабілізаційної політики. *Ukraine Plan* є одним із ключових інструментів для відновлення, реконструкції та модернізації України, спрямованих на посилення потенціалу економічного зростання. Європейська інтеграція - як відображено в *Ukraine Plan* та Звіті про розширення - слугує орієнтиром для внутрішніх трансформацій, подальшої інтеграції України у внутрішній ринок ЄС ще до набуття офіційного членства шляхом адаптації українського законодавства до права ЄС. У цьому звіті викладено найбільш нагальні економічні пріоритети, які дозволять прискорити економічне відновлення, зміцнити макроекономічний фундамент та підвищити потенціал зростання в умовах, коли невизначеність, викликана війною, може затягнутися надовго.*

Зміст:

1. Неспровоковане, незаконне і невинуватене вторгнення Росії в Україну продовжує приносити величезні людські, соціальні та економічні втрати. Приблизно чверть населення була змушена покинути свої домівки, близько 20 відсотків фізичного капіталу було зруйновано, включаючи 151,2 мільярда доларів США задокументованих руйнувань інфраструктури станом на 31 грудня 2023 року. Порушення економічної організації та транспортних мереж, включно з основними експортними каналами в Чорному морі, призвели до значного скорочення експорту.

2. Незважаючи на руйнування, народ України продовжує демонструвати неабияку стійкість. За підтримки зовнішнього фінансування влада зберегла

---

¹ Абревіатура походить від скорочення: Securing air defense, addressing Energy needs, enabling stable and predictable Access to external markets, managing Labor shortages, and restoring critical Logistics (SEAL+)

макроекономічну, фінансову та зовнішню стабільність і продовжила впровадження важливих структурних реформ, які з часом створять умови для переведення економічного зростання на більш стійку основу. Угода з МВФ щодо програми Механізму розширеного фінансування терміном на 48 місяців, схвалена 31 березня 2023 року, стала першим системним та довгостроковим інструментом підтримки економіки України, у межах якої міжнародні партнери пообіцяли підтримувати Україну на суму 122 мільярди доларів США протягом дії програм. Станом на початок червня 2024 року, Україна успішно пройшла три перегляди програми та готується до четвертого. У грудні 2023 року Європейський Союз (ЄС) погодився розпочати переговори про членство з Україною.

3. **Відновлення економіки було більш успішним, ніж очікували - у 2023 році економіка повернулася до зростання, оскільки суб'єкти економіки продовжували пристосовуватися до умов воєнного часу. Однак ризики та перешкоди залишаються.** Зберігається надзвичайно висока невизначеність, особливо щодо джерел фінансування, необхідних для підтримки наших ініціатив із соціальної підтримки та зміцнення обороноздатності. Багато галузей промисловості продовжують працювати не на повну потужність, а руйнування, які спричинила війна, продовжують завдавати шкоди. Для того, щоб Україна могла задовольнити своє прагнення стати членом ЄС у найближчі роки, необхідне більш швидке економічне зростання.

4. **Враховуючи ці складні обставини, ми повинні реалізувати комплекс політичних заходів, спрямованих на мобілізацію достатніх ресурсів для потреб оборони, підтримання загальної макростабільності, усунення нагальних обмежень економічної активності та посилення потенціалу економічного зростання України.** Пріоритети економічної політики в економічній програмі українського уряду ґрунтуються на трьох ключових компонентах:

a. **Підтримка макроекономічної, зовнішньої та фінансової стабільності.** Це вимагає мобілізації достатніх ресурсів для підтримки обороноздатності, забезпечення життєво важливих державних функцій та підтримання економіки, що постраждала від війни. Механізм розширеного фінансування МВФ забезпечує міцний фундамент для такої стабілізаційної політики.

b. **Усунення нагальних обмежень на шляху до економічного відновлення на основі зовнішнього попиту,** що допоможе досягти високих і стійких темпів зростання в короткостроковій перспективі. В умовах обмеженого доступу до зовнішніх ринків економічне відновлення у 2023 році було частково зумовлене відновленням внутрішнього споживання, а така стратегія не може бути стійкою в середньостроковій перспективі.

c. **Проведення комплексних реформ, які закладають фундамент та сприяють довгостроковому зростанню України на шляху до інтеграції та**

зближення з ЄС. Реалізація цих широкомасштабних політик вимагатиме від уряду, та парламенту непохитної відданості протягом тривалого періоду. Затвердження Плану України (Ukraine Plan) в рамках Ukraine Facility на 2024-27 роки, разом із початком процесу вступу до ЄС, закріплює ключові реформи для довгострокового зростання та стабільності.

5. Досягнення цих пріоритетів за нинішніх умов вимагатиме постійного пошуку складних політичних компромісів. На початку війни наші зусилля були зосереджені насамперед на підтримці макроекономічної стабільності та мобілізації достатніх ресурсів для покриття основних бюджетних потреб. Однак, оскільки вторгнення триває вже третій рік, підхід, що фокусується лише на одній пріоритетній сфері, вже недостатній - всі три пріоритети необхідно вирішувати одночасно, оскільки кожен з них впливає на інші. Економічне відновлення в короткостроковій перспективі необхідне для того, щоб забезпечити більше ресурсів для оподаткування та зменшити залежність від донорських потоків для покриття внутрішніх та зовнішніх дисбалансів. З боку пропозиції, затримка економічного відновлення та тривале недовикористання виробничих потужностей можуть зашкодити довгостроковому зростанню через можливий ефект гістерезису, коли тимчасові звільнення, еміграція та втрата кваліфікації ризикують стати постійними. Більше того, якщо рівень інвестицій - фундаментальної основи для збільшення запасів фізичного капіталу та нових технологій - залишатиметься низьким протягом тривалого періоду, то потенційний обсяг виробництва в Україні продовжуватиме знижуватися й надалі. Іноземна допомога відіграє важливу роль у підтримці макроекономічної стабільності, забезпечуючи необхідні ресурси для покриття основних видатків у соціальних секторах. Однак значне зростання відсоткових виплат за офіційним боргом вимагає переоцінки того, як ці потоки допомоги можуть також сприяти реальній передачі ресурсів, включаючи виробниче обладнання, технології, робочу силу та навички, для сприяння економічного відновлення України сьогодні. Для більш ефективного використання потоків іноземної допомоги нам необхідно запровадити політику, яка б перешкоджала непродуктивному імпорту та заохочувала експорт, готуючись до майбутнього, коли очікується помірне скорочення потоків донорської допомоги для покриття поточних бюджетних видатків. Таким чином, ці елементи наших пріоритетів - довгострокові якорі вищої продуктивності та інвестицій, економічного відновлення та макростабільності - взаємно підсилюють один одного.

6. Надзвичайно важливою є координація бюджетної підтримки та пов'язаних з нею політичних умов. Порівнюючи економічні інститути України з економічними інститутами країн-членів ЄС, стає очевидним, що наш розрив за більшістю показників є суттєвим. Стратегія, яка зосереджується на вдосконаленні за першої ж нагоди, не буде ефективною з огляду на наші обмежені адміністративні ресурси, спроможність та час. Аналогічно, зосередження політичних заходів лише на тих сферах, де Україна суттєво

відстає від країн ЄС, може не вирішити найбільш нагальні проблеми попиту або пропозиції, що стримують економічне зростання в короткостроковій перспективі.

7. **Ми залишаємося відданими впровадженню структурних реформ та зміцненню наших інституцій, проте критично важливими елементами також є надання Україні гарантій безпеки у сфері протиповітряної оборони та полегшення доступу України до ринків.** Без безпечного неба та стабільних інтеграційних угод буде важко повторити економічні перетворення, які відбулися в інших країнах Східної Європи, що отримали переваги від інтеграції в глобальні ланцюги доданої вартості, підкріплені довгостроковими контрактами, передачею технологій та передбачуваним довгостроковим доступом до зовнішніх ринків.

Вплив заходів у Матриці реформ:

8. **Щоб полегшити координацію економічних реформ, спрямованих на досягнення подальшого збільшення доходів, ми підготували Матрицю реформ для України.** Цей документ консолідує поточні умови в Україні та рекомендації партнерів, спрямовані на усунення структурних перешкод, стабілізацію макроекономічного середовища та вдосконалення економічних інститутів з метою виокремлення пріоритетних сфер для економічного зростання. Україна залишається відданою впровадженню понад двохсот заходів реформ у 2024 році, як зазначено в Матриці реформ. Така система орієнтирів допомагає підтримувати процес стратегічного планування, слугуючи живим інструментом управління для органів влади, спрямовуючи коригувальні дії, полегшуючи координацію зусиль у сфері розвитку і, зрештою, слугуючи ключовим інструментом підзвітності для досягнення стратегічних цілей та визначення послідовності впровадження реформ. Матриця також використовується для залучення необхідних адміністративних, законодавчих і фінансових ресурсів - внутрішніх і зовнішніх - для досягнення бажаних цілей економічного розвитку.

9. Київська школа економіки та Центр економічної стратегії провели експертну оцінку впливу політик, включених до Матриці реформ, на фактори пропозиції (потенційний результат), ключові обмеження з боку попиту, соціальну стабільність та фіскальну стабільність. Політики, викладені в Матриці реформ, також оцінювалися з точки зору їх впливу на усунення значних ринкових викривлень, спричинених проблемами безпеки та іншими факторами, що підривають короткострокове економічне зростання.

10. Серед усіх реформ, включених до Матриці реформ, певні реформи роблять свій внесок у кожен складову, і деякі сфери мають найбільший вплив:

a. Зміцнення макроекономічного фундаменту: податкова та митна реформи для розширення бази внутрішніх доходів; покращення управління державними фінансами; усунення квазіфіскальних викривлень; збереження адекватної монетарної політики.

б. Швидше економічне відновлення: секторальні реформи в енергетиці, критично важливих галузях, сільському господарстві та транспорті; реформи у сфері сприяння торгівлі для підвищення конкурентоспроможності торгівлі та ефективності роботи прикордонних служб; програми на ринку праці, спрямовані на підвищення рівня зайнятості населення; і політика, спрямована на збереження людського капіталу.

с. Забезпечення потенціалу для швидшого зростання: посилення правоохоронної та судової системи та подолання корупції; покращення управління державними інвестиціями; покращення бізнес-клімату для внутрішніх та іноземних інвестицій; покращення корпоративного управління державними підприємствами; посилення координації регіональної політики.

11. Заходи, включені до Матриці реформ, містять важливі елементи, які допомагають стабілізувати макроекономічну політику, зміцнити державні інституції та збільшити потенціал зростання України в майбутньому, їх самих по собі недостатньо для підтримки економічної активності під час війни, а також вони не включають найнагальніших заходів, необхідних для підтримки економічної активності. Потрібно більше політичних дій, зосереджених на просуванні тих реформ, які (і) можна реалізувати зараз, (ii) мають найменші фіскальні витрати і (iii) забезпечують макростабільність та економічне відновлення.

Найближчі пріоритети економічної політики:

12. Хоча реформи, викладені в Матриці реформ, є необхідними, їх самих по собі недостатньо для швидшого економічного відновлення. Україна потребуватиме допомоги від партнерів для реалізації додаткових заходів як у сфері реформ, так і в інших сферах, щоб реалізувати своє бачення:

а. По-перше, для подолання макроекономічних ризиків партнерам Багатосторонньої координаційної платформи донорів для України та Україні необхідно розробити довгостроковий план зовнішнього фінансування (до 2027 року) та допомоги в негрошовій формі для підтримки нашої макроекономічної стабільності.

б. По-друге, сприяти швидшому відновленню шляхом усунення основних обмежень - забезпечення протиповітряної оборони, задоволення енергетичних потреб, забезпечення стабільного та передбачуваного доступу до зовнішніх ринків, подолання дефіциту робочої сили та відновлення критично важливої логістики (SEAL+). Окрім того, реалізація заходів, передбачених у звіті про розширення, має спричинити заходи з лібералізації ринків, визначені у часі та обсязі, а також доступ до фондів ЄС. Загалом, логіка переговорів про вступ має забезпечити, щоб українська економіка та суспільство відчували переваги ще до офіційного приєднання до Європейського Союзу. Україна повинна прагнути до швидкого та прискореного процесу інтеграції.

с. По-третє, розширити потенціал зростання шляхом доповнення необхідних структурних реформ зобов'язаннями партнерів щодо інвестицій та передачі технологій, які сприятимуть підвищенню продуктивності та накопиченню капіталу, з конкретними термінами та обсягами, що визначені в часі. Ukraine Plan в рамках Ukraine Facility є гарним прикладом такого підходу, коли виконання реформ та інвестиційних індикаторів Плану стимулює як зовнішню бюджетну підтримку, так і приплив фінансування та інвестицій для приватного сектору. Доповнення таких заходів фактичним притоком зовнішнього фінансування та передачею технологій через партнерства та спільні підприємства між Україною, ЄС та країнами G7 значно покращить продуктивність економіки. Пріоритетними галузями розвитку, як зазначено в Ukraine Plan та на засіданнях Багатосторонньої координаційної платформи донорів для України, є енергетика, транспорт, агропромисловий комплекс, критичні матеріали, цифрова трансформація.

13. У конкретних термінах найбільш нагальні пріоритетні напрями підсумовані нижче.

14. **ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ 1: МАКРОЕКОНОМІЧНА СТАБІЛЬНІСТЬ:** підтримка макроекономічної стабільності має вирішальне значення, і вкрай важливо, щоб ми отримали достатнє, своєчасне та передбачуване фінансування у 2025 році. Ефективне функціонування нашої економіки залежить від задоволення цих макроекономічних та фінансових потреб. Достатня бюджетна підтримка також необхідна для економічної стійкості та відновлення України. Для цього необхідно зробити три речі:

i. **Передбачуване фінансування від зовнішніх донорів.** Україна й надалі покладатиметься на іноземну допомогу для подолання першочергових внутрішніх та зовнішніх економічних викликів. Своєчасне зовнішнє фінансування на належних пільгових умовах є важливою складовою нашої фінансової стратегії, включаючи задоволення великих потреб з обслуговування офіційного боргу у 2025 році. Водночас ми зміцнюємо систему державних інвестицій, щоб уможливити планування та програмування офіційних ресурсів на пріоритетні потреби, які мають найвищу економічну та соціальну віддачу.

ii. **Двосторонні та багатосторонні зусилля з використання заморожених та знерухомлених російських активів.** За даними до 24 лютого 2022 року, резерви Центрального банку Росії становили 320 мільярдів доларів США. За оцінками, в країнах-членах ЄС зберігається еквівалент 224 мільярдів доларів США. Зокрема, Euroclear, що базується в Бельгії, володіє еквівалентом 180 млрд доларів США із цих коштів.

iii. **Заходи зі збільшення внутрішніх доходів.** Хоча зовнішні донори і надалі залишатимуться важливим джерелом фінансування, існує потреба у більшій самостійності у формуванні податкових і неподаткових надходжень для забезпечення фінансування бюджету з огляду на постійні значні потреби, пов'язані з обороною. У зв'язку з цим:

- Ми розпочали підготовку Бюджетної декларації на 2025-27 роки, яка стане основою для підготовки бюджету на 2025 рік. Ми зобов'язуємося залучити належні додаткові доходи для задоволення подальших потреб, пов'язаних з обороною, та впроваджувати реформи, які підвищують ефективність необоронних видатків, включаючи ті, що посилюють ефективність системи соціального захисту, підвищують дієвість системи освіти та пом'якшують фіскальні ризики в пенсійній системі.
- Ми продовжимо вживати заходи для скорочення неоподатковуваних видів діяльності у значній тіньовій економіці.
- Водночас ми продовжимо зосереджуватися на заходах, спрямованих на збільшення надходжень до бюджету та зменшення корупційних загроз у сфері митного адміністрування. Це включає законодавчі кроки щодо криміналізації масштабного митного шахрайства та контрабанди.

15. ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ 2: УСУНЕННЯ ПЕРШОЧЕРГОВИХ ОБМЕЖЕНЬ ДЛЯ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ, ЗУМОВЛЕНИХ ЗОВНІШНІМ ПОПИТОМ: Найбільший вплив на зростання в короткостроковій перспективі матимуть додаткові заходи, безпосередньо спрямовані на підтримку зростання, зумовленого зовнішнім попитом. Це досягається шляхом усунення першочергових обмежень з боку попиту та пропозиції, зосереджуючись на посиленні безпеки, покритті енергетичних потреб, забезпеченні стабільного та передбачуваного доступу до зовнішніх ринків, подоланні дефіциту робочої сили та відновленні критично важливої логістики (SEAL+).

- I. **Безпека:** Ринкові механізми (конкуренція і цінові сигнали) не зможуть ефективно розподіляти виробничі ресурси, якщо ринкові викривлення і збої, пов'язані з проблемами безпеки в економіці воєнного часу, продовжуватимуть зберігатися. Хоча повне і негайне вирішення безпекових викликів є неможливим, забезпечення протиповітряної оборони є найважливішим пріоритетом для захисту економічної діяльності та безпеки торговельних шляхів. Високі безпекові ризики призвели до серйозного зростання вартості транспортування продукції, зменшення експортних надходжень і, відповідно, економічної рентабельності. Наприклад, у жовтні 2023 року ставки фрахту для українських металургів через морський коридор були в чотири рази вищими за довоєнний рівень, а в січні 2024 року - вдвічі вищими. Зі свого боку, ми розгорнули політичні інструменти для подолання зовнішніх ефектів, пов'язаних із погіршенням кредитних умов, недостатнім торговельним фінансуванням, а також незавершеними процесами зниження ризиків та страхування. Однак цих кроків недостатньо. Нам терміново потрібно отримати від наших партнерів більше систем протиповітряної оборони, щоб захистити наші міста, критично важливу інфраструктуру, промисловість і торговельні шляхи.

- II. **Енергетика:** нам потрібно збалансувати короткострокові енергетичні потреби з довгостроковими цілями в умовах значної невизначеності. Для підтримання та створення необхідних умов для економічного відновлення необхідно якнайшвидше відновити основні енергетичні та комунальні послуги. Близько 40% інфраструктури електропередач, 20% інфраструктури системи розподілу електроенергії та до 50% потужностей з виробництва електроенергії окуповані, зруйновані або серйозно пошкоджені. Вирішення проблеми дефіциту електроенергії потребує інвестицій для збільшення потужностей енергетичної системи. Це включає допомогу наших партнерів у будівництві інтерконекторів для збільшення потужності трансграничних з'єднань електромереж з країнами ЄС, а також будівництво нових теплоелектростанцій з парогазовими установками, які характеризуються високою маневреністю, децентралізацією джерел енергії та потужністю від 2 до 3 ГВт.
- III. **Доступ:** Постійне та передбачуване усунення решти тарифних і нетарифних бар'єрів для доступу до зовнішніх ринків, насамперед ринку ЄС, є важливим. Усі повоєнні економічні дива, такі як у Німеччині, Японії та Республіці Корея, стали можливими завдяки доступу до ринків. Глибока, передбачувана та довготривала інтеграція та доступ до внутрішнього ринку ЄС необхідні для того, щоб допомогти українським експортерам забезпечити довгострокові контракти на постачання, інвестиції та передачу технологій. Всеохоплююча, передбачувана та стійка інтеграція та доступ до внутрішнього ринку ЄС, що забезпечує українським експортерам довгострокові контракти на поставку, інвестиції та передачу технологій, є основним елементом економічного відновлення. Тимчасовий характер безпрецедентно повних автономних торгових заходів ЄС дещо затьмарює їх позитивний вплив, а також загальний режим вільної торгівлі, встановлений Угодою про асоціацію. Це не дозволяє місцевим та іноземним компаніям здійснювати довгострокові інвестиції, необхідні для економічного зростання, оскільки лібералізація може бути легко скасована або послаблена. Наприклад, Європейська комісія може вжити швидких дій і запровадити будь-які заходи, які вона вважатиме необхідними, якщо через український експорт відбудеться значне порушення роботи ринку ЄС або ринків однієї чи кількох країн-членів ЄС. Крім того, Єврокомісія може повторно запровадити тарифи на сільськогосподарські товари, зокрема на м'ясо птиці, яйця, цукор, овес, крупи, кукурудзу та мед, якщо експорт цих товарів з України перевищить середні обсяги експорту, зафіксовані у другому півріччі 2021 року, а також у 2022 та 2023 роках. На додаток до цих тарифних бар'єрів, нетарифні бар'єри, пов'язані з блокадою та перебоями в роботі наземних пунктів пропуску з Польщею - нашим найбільшим торговельним партнером, - за оцінками Національного банку України, призвели

до втрат експорту в розмірі 160 млн доларів США щомісяця. ЄС та Україна терміново повинні перетворити торговельний режим на по-справжньому відкритий і передбачуваний, який прогресуватиме разом із прогресом у переговорах про вступ. Торговельний режим повинен використовувати досягнення в наближенні законодавства. Угода АСАА, роумінг як вдома, SEPA та інші сфери режиму внутрішнього ринку для українських товарів, послуг та бізнесу мають бути запроваджені якнайшвидше та у всіх доступних сферах внутрішнього ринку ЄС.

IV. Праця: За даними ООН, загальна кількість біженців у Європі становить приблизно 5,8 млн осіб, у тому числі 4,5 млн в ЄС та інших європейських країнах і 1,3 млн в Росії/Білорусі. Через військові дії та скорочення населення робоча сила в Україні зменшилася на 2,1 млн осіб (падіння приблизно на 12 відсотків), до 15,2 млн. Більше того, близько половини робочої сили в Україні є неактивною - не працює і не шукає роботу, тоді як майже три чверті роботодавців у країні зазначають, що відчують брак кадрів. Ситуація ускладнюється довоєнною проблемою України - швидким старінням і скороченням населення. За прогнозами, біженці, що повертаються, збільшать чисельність робочої сили до 16,0-16,4 млн осіб у 2026 році, що все ще на 0,9-1,3 млн менше, ніж довоєнний рекорд у 17,3 млн осіб у 2021 році. Це підтверджує необхідність залучення більшої кількості робочої сили, стимулювання повернення біженців та збільшення участі робочої сили, особливо серед жінок, для підтримки економічного відновлення. Україна зобов'язується провести необхідні реформи для вирішення деяких з цих питань, але також потребує допомоги в наданні соціальних послуг та можливостей працевлаштування, необхідних для залучення більшої кількості працівників.

16. Логістика: Транспорт і логістика - основа економіки та експорту - відіграють ключову роль у підтримці економічної стійкості України. Реконструкція та підвищення пропускної спроможності ключових транспортних та логістичних зв'язків необхідні для забезпечення стабільного постачання та конкурентоспроможності української продукції на зовнішніх ринках. Збереження доступу до чорноморських портів матиме найбільший вплив на видобувну та металургійну галузі, а також зменшить витрати на логістику для сільського господарства, збільшуючи таким чином доходи від експорту. Водночас ми прагнемо вдосконалити шляхи сполучення з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією та Молдовою шляхом збільшення пропускної спроможності існуючих митних пунктів пропуску, в тому числі з боку країн-партнерів (шляхом розвитку транспортної інфраструктури, збільшення кількості працівників та вдосконалення організаційних заходів), а також впровадження реформ щодо внесення змін до Митного кодексу та

приведення його у відповідність до митного законодавства ЄС, посилення процесу відбору керівництва Державної митної служби та інших політик сприяння торгівлі.

17. ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ 3: ПОСИЛЕННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ: Стійке збільшення реального ВВП на душу населення з часом вимагає проведення структурних реформ, які сприятимуть відновленню людського капіталу, залученню інвестицій та створенню сприятливого бізнес-середовища, що стимулюватиме зростання продуктивності. Україна прагне просувати структурні реформи. Однак самих лише реформ буде недостатньо. Потенціал зростання України, а саме її виробничих потужностей, капіталу, навичок та технологій, потребує додаткових заходів, які сприятимуть перерозподілу виробничих ресурсів, включаючи нові ресурси для відновлення критично важливої державної інфраструктури. Також необхідні цілеспрямовані заходи, які сприятимуть поширенню нових технологій у різних секторах економіки та стимулюватимуть приватний сектор до запозичення сучасних технологій та успішних бізнес-процесів з-за кордону. Наприклад, підтримуватимуться підприємства, які готові та спроможні вдосконалити своє виробництво за рахунок впровадження світових технологій. В Ukraine Plan уряд визначив свої коротко- та середньострокові пріоритети для інвестицій на наступні чотири роки, окресливши сфери інвестування, які сприятимуть економічному та соціальному зростанню та стійкості. Найбільш першочерговими напрямками є:

- I. Ми продовжимо проводити реформи, спрямовані на зміцнення бізнес-середовища. Приватний сектор буде найважливішою рушійною силою зростання. Для цього докладаються зусилля зі створення сприятливого інвестиційного клімату та подальшої лібералізації бізнес-середовища. На початок 2023 року існувало 84 сфери державного нагляду та контролю та понад 30 інспекційних органів, багато з яких дублювали функції. Наразі існує понад 1000 інструментів державного регулювання, включаючи 528 дозволів, 224 ліцензії, 157 погоджень, 145 висновків, 121 сертифікат, 55 декларацій, 42 повідомлення та 23 уповноваження. Це не враховуючи сотні будівельних норм та санітарних правил. Деретуляція, спрощення та діджиталізація процедур може суттєво зменшити витрати на ведення бізнесу в Україні. Ми продовжимо дерегуляцію ліцензійно-дозвільної системи, покращимо портал електронного будівництва, спростимо процедури для тимчасових споруд, скасуємо застарілі положення та переведемо видачу ліцензій у цифровий формат. Прийняття *acquis* ЄС (права ЄС), яке іноді передбачає складне та витончене регулювання підприємницької діяльності, має бути пристосоване до потреб економічного відновлення та дозволяти застосування простіших і більш цифровізованих рішень, якщо вони доступні.

- II. Ми продовжимо зміцнювати спроможність уряду підтримувати зростання через державні інвестиції та ефективне управління державними підприємствами. Це вимагатиме проведення інституційних реформ для чіткого визначення політичних стратегій у ключових секторах економіки, посилення управління державними інвестиціями та інструментів державної підтримки приватного бізнесу. Окрім того, очікується, що покращення управління державними підприємствами також сприятиме підвищенню потенціалу економічного зростання. Ці сектори мають як безпосереднє стратегічне значення для країни, так і є потенційними каталізаторами прискореного післявоєнного економічного зростання.
- III. Ми застосовуватимемо обмежені у часі цільові інструменти, які не будуть викривлювати ринок, для підтримки секторів, де Україна має порівняльні переваги. У Ukraine Plan визначено сектори, які, за оцінками, мають найбільший потенціал для розгортання економічного зростання, а саме: оборонна промисловість, енергетика, сільське господарство, транспорт, критична сировина (а також розвиток потужностей переробних галузей) та IT-індустрія. Підтримка малих і середніх підприємств (МСП) також має вирішальне значення. І, нарешті, важливими є зобов'язання партнерів щодо передачі технологій, які сприяють підвищенню продуктивності та накопиченню капіталу, в тому числі зосередження на імітації та поширенні сучасних технологій з країн з розвинутою економікою та застосуванні цих знань в Україні в широких масштабах. Україна повинна мати право, наскільки це можливо і доцільно, брати участь у програмах ЄС з промислового розвитку та допомоги.
- IV. Нам необхідна підтримка партнерів, щоб використати доступ до ринків для інтеграції у глобальні ланцюги доданої вартості наших партнерів; а також, використати відкриту, сталу та рішучу торговельну політику для зменшення надмірної залежності від імпорту та покращення загального торговельного балансу. Наші партнери можуть сприяти адаптації таких концепцій, як ніаршоринг, френдшоринг та диверсифікація ланцюгів постачання. Ці стратегії мають вирішальне значення для зменшення залежності від домінуючих постачальників та підвищення економічної стійкості країн ЄС. Водночас перебої в торгівлі під час повномасштабної війни підкреслили необхідність розбудови потужної вітчизняної переробної промисловості. Це дозволить Україні задовольнити внутрішній попит під час воєнних дій та відбудови, тим самим зменшивши залежність від імпорту та покращивши загальний торговельний баланс. Отже, для зміцнення торговельного балансу ми повинні змістити акцент з імпорту критично важливих товарів на внутрішнє виробництво та

конкурентоспроможний експорт таких товарів, як продукти харчування, будівельні матеріали тощо.

- V. Нам знадобиться допомога наших партнерів у розвитку видобутку критичної сировини - життєво важливого сектору для торговельної спеціалізації України. Україна може похвалитися родовищами 22 з 34 критично важливих мінералів ЄС, що позиціонує нашу країну серед 10 найбільших виробників титану, цирконію, графіту та марганцю. Ми також маємо значні запаси літію, берилію, рідкоземельних елементів та нікелю, які необхідні для задоволення зростаючого попиту Європи на зелену енергію та інноваційні технології. Отже, це відкриває широкий спектр інвестиційних можливостей у гірничодобувній галузі.

Ми усвідомлюємо, що шлях попереду буде довгим і складним. Знадобиться багато років, щоб рівень ВВП повернувся до довоєнного, і ще більше часу, щоб суттєво скоротити розрив у доходах на душу населення з країнами ЄС. Сьогодні ми вже почали створювати точки зростання для післявоєнної економіки, орієнтованої на експорт та інтегрованої в європейські та глобальні виробничі ланцюги. Наша інтеграція в ЄС - єдиний шлях до досягнення цієї мети. Ми закладаємо основи для наступного європейського дива. Дива зростання, яке розширить єдиний ринок від Лісабона до Харкова пропонуючи компаніям з інших країн можливість розширити ринки збуту, диверсифікувати ланцюги поставок та скористатися ефектом масштабу, який надає Україна. Однак Україна не може досягти цього самотужки; підтримка наших партнерів буде вкрай важливою на цьому шляху. Без процвітаючої України європейське процвітання не буде повноцінним.

Слава Україні!